

En Forskrivelse til Fanden i 1803.

Af Dr. phil. Villads Christensen.

1.

I et tidligere Bind af dette Tidsskrift¹⁾ har Dr. V. A. Secher meddelt en Forskrivelse til Fanden, der fandt Sted i Vendsyssel 1752, og om hvilken Dr. Secher siger, at den skal være det sidst forekommende Tilfælde af denne Forbrydelse. Han støtter sig heri til Werlauffs Antegnelser til Holbergs Skuespil, hvor de sidste her i Landet kendte Eksempler nævnes: 1733 en forhenværende Discipel i Fredericia Skole, 1744 en Sergeant i København, og 1752 den af Dr. Secher omtalte Landsoldat, Søren Larsen Galtrup, der altsaa betegnes som „uden Tvivl det sidste Eksempel“. Werlauff var Bibliotheksmand og vant til at bevæge sig mellem trykte Bøger, og i det kgl. Bibliothek havde han ingen Forskrivelseshistorier fundet senere end Søren Galtrups, der var bleven udgivet i Trykken 1828. Men hvor mange utrykte Historier af den Slags, der henlaa og endnu henligger i Arkiverne, kunde han ikke vide noget om. Her skal meddeles en saadan, der forefaldt et halvt Aarhundrede senere end den, som Werlauff betegnede som den sidste. Og der er ikke paa Forhaand nogen Grund til at tro, at Rækken dermed skulde være afsluttet. Overalt, hvor Troen paa

¹⁾ 1. Række 4. Bd. S. 92—98.

Djævelens Tilværelse lever, vil Fristelsen til at søge Forbindelse med ham ogsaa være til Stede; og det er ikke umuligt, at skjulte Forsøg paa at opnaa en saadan Forbindelse har kunnet finde Sted lige op til vor egen Tid.

Djævletro og Djævforskrivelser har nemlig altid fulgtes ad. Begge Dele var fra Persien gennem Jødedommen gaaet over i Kristendommen, og allerede fra de første kristne Aarhundreder kendes Forskrivninger til Djævelen. Fra Reformationstiden er Dr. Fausts Historie bekendt, og senere træffes et andet opsigtsvækkende Tilfælde, — det, som kom til at spille en Rolle i Aalborg i 1803.

Hertugen af Luxembourg, Marschal af Frankrig, var en af Ludvig XIV.s dygtigste Feltherrer. Selv var han en lille pukkelrygget Mand, men hans Vaaben syntes uimodstaaelige. Under den pfalziske Arvefølgekrig havde han Overanførselen i Nederlandene og vandt her den ene store Sejr efter den anden: Ved Fleurus 1691, Steinkerken 1692, Neerwinden 1693. Disse Sejrvindinger i Forbindelse med de Grusomheder, som hans Soldater begik, — og maaske hans Pukkelryggethed, som han havde tilfælles med Dr. Faust, — bragte ham i Ry for at staa i Pagt med den onde. Man vidste endog Datoen, da denne Pagt skulde være sluttet; det var 2. Jan. 1659, da Hertugen, som da var 30 Aar gammel, sad fængslet i Bastillen i Paris. Kontrakten skulde vare i 36 Aar, og i Overensstemmelse hermed døde Hertugen d. 2. Jan. 1695. Den bekendte Jesuiterpræst, Père La Chaise, var tilstede ved hans Dødsleje, og overfor ham skal Luxembourg have tilstaaet, at det virkelig forholdt sig saaledes: han havde solgt sin Sjæl til Djævelen; men han havde kun gjort det for at kunne tjene sin Konge, sit Fædreland og den

hellige Religion. I Betragtning heraf tilgav den fromme Pater ham hans Synd og kastede Forskrivningen paa Ilden. Men endnu samme Aar, 1695, udkom i Kølne et fransk Skrift med Beretning om denne Scene ved Dødslejet.

Senere udkom en Mængde Skrifter paa alle Sprog om Hertugen af Luxembourgs Forskrivelse til Djævelen. Den første danske Bog herom blev trykt 1733, og nye Udgaver kom i 1787, i 1794 og endnu flere Gange senere. Bogen har med alle sine Rædsler været en yndet Folkelæsning. Ogsaa i Aalborg blev den flittigt studeret. Et Eksempplar af den fandtes hos Slagter Lars Lyngholm, et andet hos Skoleholder Greens Enke. Snedkerlærlingen Jens Nielsen havde ejet Bogen, og da den bortkom for ham, købte han et nyt Eksempplar hos Boghandler Borup.

2.

Lørdagen d. 31. Decbr. 1803 fandt en fattig Kone paa Vestergade i Aalborg et mystisk Dokument, som fyldte det meste af 4 Foliosider og var underskrevet med tre Navne, skrevne med rødt. Konen har været tilstrækkelig læsekyndig til at se, at her var noget galt paa Færde, og hun skyndte sig derfor hen til Kapellannen ved Budolfi Kirke, Knud Henneberg, og overleverede Papiret til ham. Dokumentet, som var en Kontrakt med Fanden, eksisterer endnu. Det ligger i Kancelliets Arkiv i Rigsarkivet¹⁾ og lyder saaledes:

I F a l l e n s²⁾ N a v n

begynder vi denne Kontrakt, som skal vare i 56 Aar.

1. Skal du i rede Penge skaffe os hver 1000 Rd., og det hvert Tusinde for sig i sin Tegnebog. Det bliver ialt 3000 Rd.

¹⁾ 5. Dep. 1804 Nr. 210.

²⁾ Fejlskrift eller Eufemisme for Fandens.

2. Og siden den første Tirsdag i hver Maaned skaffe os 100 Rd. hver, ligeledes hver i sin Tegnebog, og det aarlig hele Tiden.

3. Skal samme Tegnebøger være af den Beskaffenhed, at ingen Mennesker uden vi og tillige den Mand, som modtager dem af dig, kan tage dem i Hænder eller paa nogen Maade lægge Haand paa dem eller finde dem.

4. Skal du i samme Tegnebøger skaffe hver en Ring i et lille Rum for sig selv, og samme Ring skal have den Kraft, at naar vi stikker den paa hvad Finger, det være maa, paa den højre Haand, vi da kan have 10 færdige voksne Karles Styrke, og naar vi ligeledes stikker den paa den venstre Haand, vi da kan være usynlige for alle Menneskers Øjne og tillige ønske os fra et Sted til et andet uden nogen Skjel.

5. Skal samme Penge, som vi af dig annamme, være gangbare og gængse, saa at ej alene vi selv, men og alle, som bekomme samme Penge af os, kan føre sig dem til Nytte uden mindste Frygt.

6. Skal samme Penge ikke være falske eller udelige eller af saadan Slags Materiale, som imellem Hænder kan forsvinde eller forvandles til Stenkul, men af saadant Metal og Papir, som ved Menneskens Hænder er møntet, og i alle Stæder og Lande gyldig og gangbar.

7. Hvis vi desforuden haver Penge behov, til hvad Tid og hvad Sted eller hvad Brug det nu være maa, da skal du være forpligtig at skaffe os skjulte og nedgravne Skatte og det ikke paa den Maade, at vi selv skal søge dennem, hvor de er skjulte og nedgravne, men du skal være højlig forpligtet at skaffe os dem der hen, hvor vi os da opholder, og vi vil have Lov at handle og vandle med dem efter eget Behag og Villie uden nogen Forhindring.

8. Skal du ej tilføje os nogen Skade paa Liv, Lemmer eller Sundhed, ikke heller at lide nogen Frost eller Kuld, men holde os de betingede 56 Aar fri for al Værk og Bræk og Svaghed.

9. Disse 56 Aar, som dette Forbund skal vare, skal

bestaa af 12 Maaneder hvert Aar, som ej alene i Danmark, men over hele Verden er brugelig, hver Maaned af 30 eller 31 Dage, Dag og Nat til 24 Timer beregnet. Samme Tid skal begynde d. 25. December 1803 og endes 1859 paa forommeldte Dato og Dag og det paa den Maade, at samme Tid ikke det ringeste afgaar eller afkortes ved nogen forvendt Regning eller Udlæggelse paa nogen Maade.

10. Naar nu samme Tid er fuldkommen ude og til Ende, da skal du lade os dø efter Naturens ordentlige Løb, dog uden stor Kval og Smerte, som ogsaa uden Spot og Skam, og derhos ikke formene, at vore Legemer jo bliver ærligt begravede.

11. Skal du gøre os afholdet af Mester og Mesterinde samt Svende og Dreng, store og smaa, høje og lave, Mænd og Kvinder, saa at vi altid kan forsikre os om deres Gunst og Bevaagenhed, og at alt, hvad vi af dem forlanger, ikke bliver os nægtet, naar det er dem muligt at gøre det.

12. Skal du i Tide advare os om alt, hvad hemmeligt imod os bliver opspundet, og tillige i Tide under vise os, paa hvad Maade vi slige optænkte Anslag kan drive tilbage og gøre til intet.

13. [Om] alt hvad vi bespørger os med dig, skal du give os sandfærdig og grundig, men ikke forvendt, tvivlagtig eller tvetydig Underretning.

14. Alle de Sprog, vi af dig forlanger, skal du lære os at læse, skrive, forstaa og tale, og det saa vel og fuldkomment, som vi deri fra Ungdommen havde været øvet, og saa snart Kontrakten er sluttet, begærer vi at være fuldlært i det tyske Sprog, at vi det straks kan tale.

15. Skal du give os Klogskab og Forstand, fornuftig i alle Slags Sager at kan diskutere.

16. Skal du forekomme, at intet Menneske, hvem det end kan være, kommer over vore sluttede Kontrakter eller faar dem i Hænder.

17. Skal du være højlig forpligtet at lade os efter det udvortes Skin føre vort Levnet som kristne og ved den offentlige Gudstjeneste samt Altergang tvende Gange om Aaret ubehindret at lade indfinde.

18. Naar vi have din Samtale behov, maa du aldrig møde os i nogen hæsleg, men stedse i en dejlig og takkelig Gestalt og Skikkelse.

19. I forommeldte Tegnebøger skal du skrive os et Ord paa et Blad, vi kan holde dig til os med, paa dansk, og ligeledes et Ord at vise dig bort med, naar vi ikke vil tale mere med dig.

20. Skal du lære os at styrke baade vor egen og alle andres Hukommelse, hvilket[!] vi samme vil meddele.

21. Skal du skaffe os stor Næmme til vort Arbejde og Bestilling hver for sig baade i Hurtighed og Nethed, at ingen kan være vor Mester, og samme Arbejde kan være suffisant, omendskønt Guds Ord bliver talt i dette Hus, hvor Arbejdet er.

22. Skal du give os den Held, vi kan vinde i Lotterispil, Kortenspil, Tærningspil og al anden Slags Spil, hvad det end være maa, vi da kan vinde, naar vi vil, og tabe, naar vi vil.

23. Skal du give os den Næmme at danse, hvad Dans det være maa, saa snart vi hører den spille, at ingen kan gøre os det efter i Lethed og Nethed.

24. Skal du lære os at spille paa alle Instrumenter med en god Færdighed.

25. Skal du holde os i en frisk og munter Humør, og aldrig, hvor meget vi drikker, af hvad Slags stærk Drik det være maa, vi da ikke bliver fulde eller drukken, men munter og vel bestandig.

26. Skal du forhindre, at ingen bærer nogen Tvivl paa, at vi haver med dig at bestille, hvem det være maa.

27. Maa du ikke gøre os urolig i Søvn, men al vores Opførsel som sædvanlig i alle Ting.

28. I saa Fald vi skulde paa nogen Maade enten med egen Villie eller Tvingsel ytre Giftermaal, skal det alt være ubehindret.

29. Skal du love og tilsige os, at du de anførte Akkordspunkter, saa vel alle i Almindelighed som enhver i særdeles, ubrødelig vilde holde og flittig efterkomme; men om du i en eneste Maade i et Stykke

slager fejl, da skal dette Forbund ganske være ophævet og af ingen Værdi.

30. Derimod lover og tilsiger vi dig baade at skaffe skellige Mænd og Kvinder i din Gevalt, og tilligemed, at vi nægter Gud og den hellige Treenighed, træder i ny Pagt og Forening med dig og overgiver os dig altid og evindeligt

med Legem og Sjæl.

Christian Bentzen. Jens Nielsen.

Andreas Christian Green.

Den sidste Paragraf er skrevet med større Skrift end det øvrige, og de tre Navne er, som nævnt, skrevne med røde Bogstaver. Med den interessanteste af Underskrifterne, Medkontrahentens, mangler.

3.

Det var ikke vanskeligt at faa oplyst, hvem de tre Forfattere var. Det var tre Haandværkslærlinge i Aalborg, unge Mennesker i Alderen 18—21 Aar.

Hovedmanden i Komplottet var Snedkerdreng J e n s N i e l s e n, Søn af Husmand Niels Jacobsen i Frejlev, 21 Aar gammel og paa fjerde Aar i Lære hos Snedkermester Jens Overlade i Aalborg. Han var konfirmeret af Hr. Hass i Sønderholm og var vel oplært i at læse og skrive. Han havde sidst været til Alters i Budolfi Kirke Skærtorsdag 1803 og vilde efter Skik og Brug igen have ladet sig indtegne til Altergang før Jul. „Men formedelst den forehavende Kontrakt med Satan, skælvede han for at nyde Herrens Sakramente“, og lod det derfor være.

Hans Kammerat A n d r e a s C h r i s t i a n G r e e n stod ligeledes i Snedkerlære hos Jens Overlade. Han var 18 Aar gammel og Søn af Skoleholderen Erik

Christian Green i Aalborg, der var død for 4 Aar siden, medens Moderen endnu levede som Enke. Den tredie Deltager Christian Bentzen var 20 Aar gammel og Søn af Konsumtionsbetjent i Aalborg Peter Bentzen. Han havde gaaet 6 Aar i Aalborg Latinskole, men var bleven dimitteret fra femte Lektie, da han ikke havde nogen Lyst til Studeringerne. Han kom derpaa i Skræderlære hos Mester Niels Davidsen Munch, hos hvem han nu havde været i 2 Aar. Begge de sidstnævnte Drengene var bleven konfirmerede i Aalborg af Hr. Henneberg.

4.

Hvad der forbavser ved Gennemlæsningen af Kontrakten, er den fortræffelige Form, hvori den er affattet. Ingen Prokurator kunde have gjort det bedre. Det er jo helt igennem fornuftige Ting, de tre unge Mennesker betinger sig, og ret som om de havde kendt alle Djævelens Snedigheder, reserverer de sig paa alle Maader. Pengene skal være gangbare og gængse og ikke til at skelne fra Kongens Mønt. Med Tiden maa der ikke snydes, et Aar er et Aar, en Dag er en Dag. De Oplysninger, deres Medkontrahent giver dem, skal være sandfærdige og grundige, ikke forventede og tve-tydige. Deres udvortes Livsførelse i Fremtiden ligger dem stærkt paa Sinde; de vil leve og dø som andre kristne og tilsidst komme hæderligt i Jorden, — det er ganske utænkeligt, at disse Læredrengene af sig selv kunde have opsat et saa vel udarbejdet Dokument. Men Forklaringen derpaa er da ogsaa den, at de har haft et Forlæg at skrive efter, nemlig Hertugen af Luxembourgs Kontrakt.

I de før nævnte Folkebøger findes nemlig denne Kontrakt, i 28 Paragraffer, aftrykt. De unge Menne-

sker har holdt sig temmelig nøje til den; men det er ikke uden Interesse at se, paa hvilke Punkter de har forandret den, og hvad de selv har føjet til.

Den første Paragraf stemmer med Luxembourg's. Ogsaa han vilde have 1000 Rdlr. at begynde med. Men i § 2 viser sig straks Forskellen paa en Marschal af Frankrig og en Læredreng i Aalborg. Marschallen forlangte vedblivende 1000 Rdlr. den første Tirsdag i hver Maaned; Læredrengene mente at kunne nøjes med 100.

Paragraf 3 er fuldstændig deres egen Opfindelse. De vil sikre sig imod at miste de kostbare Tegnebøger, der forøvrigt slet ikke omtales hos Luxembourg lige saa lidt som den Mand, der skal være Mellemlid mellem dem og deres Medkontrahent.

Trylleringen i Paragraf 4 findes hos Luxembourg. Han forlangte, at den skulde gøre ham usynlig og uovervindelig, og i en særlig Paragraf betinger han sig efter Ønske at blive flyttet selvanden til et hvilket som helst Sted i Verden. Det har Drengene slaaet sammen i een Paragraf og tilføjet den Betingelse, som sikkert stærkt har fristet deres ungdommelige Fantasi, at Ringen skulde give dem 10 voksne Karles Styrke.

Paragrafferne 5 og 6 findes ogsaa i Originalen. Der er kun den Forskel, at Luxembourg alene taler om møntede Penge, medens de Aalborg Dreng, som lever i en anden og mere moderne Tidsalder, tillige nævner Papir. De har tænkt sig, at de Penge, som skulde indlægges i deres Tegnebøger, formodentlig maatte blive Bankosedler.

I Paragraf 8 er de 36 Aar, som Luxembourg havde betinget sig, ændret til 56, — de tre Dreng vilde opnaa en passende Levealder. Og det er betegnende for deres daglige Tilværelse i Mesterens Hus, at de ønsker

sig beskyttede mod at lide nogen Frost eller Kuld, — det Punkt havde Hertugen af Luxembourg ikke tænkt paa.

I Paragraf 11 viser sig atter Forskellen mellem en Hertug og en Læredreng. Den første havde forlangt at blive gjort afholdt hos Kongen saa vel som hos alle store Herrer. Lærlingene i Aalborg forlanger kun at blive afholdte af Mester og Mesterinde samt Svende og Dreng. De har altsaa ikke tænkt sig, trods deres forventede glimrende Kaar, at opgive deres gamle Pladser paa Værkstedet.

Paragraf 12, som var ret naturlig for en Hofmand og Intrigant, har Drengene taget med uden formodentlig at forbinde nogen særlig Mening med den. 13 og 14 findes ligeledes hos Luxembourg; men Tilføjelsen om, at de straks vilde være i Stand til at tale tysk, er Drengenes egen Opfindelse. 15 og 16 er Afskrifter, men i 17 har Drengene indført Bestemmelsen om, at det skal være dem tilladt to Gange om Aaret at gaa til Herrens Bord. Paragraf 19, som omhandler det Ord, hvormed de kunde tilkalde og atter bortvise Djævelen, er en ny og ingenlunde daarlig Tilføjelse af Drengene selv. — Paragraf 20, om den gode Hukommelse, findes ogsaa hos Luxembourg, men er daarlig afskrevet, idet Ordet „hvilke“ i sidste Sætning er blevet til det meningsløse „hvilket“.

Paragraf 21, som direkte tager Sigte paa Haandværkere, findes naturligvis ikke hos Luxembourg, den svarer nærmest til den Paragraf hos Feltherren, i hvilken han ønsker sig Hjælp til at overvinde saavel Kongens som sine egne Fjender og over dem altid at beholde Sejr.

I de følgende Paragraffer er det ligeledes Drengene selv, som taler. De ønsker sig Held i Spil, de vil gerne

kunne danse godt og spille paa forskellige Instrumenter, og de ønsker at kunne drikke godt uden at blive fulde. Det er Drengedealer, som Hertugen af Luxembourg ikke har delt. Hos ham staar der i Stedet for, at Satan skal bevare ham for alle Slags Skud af Stykker, Bomber, Fyrmørser, Granater, Musketter, Pistoler, Bøsser samt al anden Slags Gevær og Vaaben, hvad Navn de og have kunde. Og endvidere betinger han sig, at Satan skal redde ham fra alle Kongens Retter saa og for Pavens og den kanoniske Ret. Men alt dette har Læredrengene i Aalborg ikke haft nogen Interesse for eller Forstaaelse af. Det samme gælder en Bestemmelse hos Hertugen om, at Satan skulde „lære ham at tillave et almindeligt Remedium, saa og under vise ham om dets rette Brug og hvor meget deraf for en Person var at tage“. Det er Giftblanderi, Hertugen her er inde paa; men Drengene har vel næppe forstaaet, hvad det var for et „Remedium“, og de springer derfor Paragraffen over.

Paragraf 26, som gaar ud paa at sikre dem mod Mistanke, findes ikke hos Luxembourg; og ligeledes har Drengene selv tilføjet Paragraf 27 om de urolige Drømme.

At Hertugen betinger sig, at Djævelen skal „tage vare paa hans Hus og Hjem, at ingen, enten husvant eller fremmed, noget deraf angreb eller bortførte, men at al Ting uformindsket der forblev“, har ikke interesseret Drengene, som foreløbig ikke havde Hus og Hjem og næppe ejede synderligt. Men det er dog maaske denne Bestemmelse, som har givet dem Ideen til deres egen Paragraf 28, i hvilken de sikrer sig, at hvis de engang faar Lyst til at indlade sig i Giftermaal, skal der ikke være noget til Hinder derfor. Ægteskabet har dog ikke staaet for dem som noget særlig

attraaværdigt, siden de forudsætter, at det er noget, man kan blive tvunget til.

De betydningsfulde Paragraffer 29 og 30 findes ligeledes som de to sidste Punkter hos Luxembourg.

5.

Kapellanen beholdt Dokumentet i tre Dage, saa havde han taget sin Beslutning, og den 3. Jan. 1804 leverede han det til Stiftamtmanden, Kammerherre Ditlev Pentz. Stiftamtmanden betænkte sig ikke. Endnu samme Dag sendte han den „skarnagtige Kontrakt med Satan“ til Byfogden, Jens Bøggild, med Ordre til at lade afholde Forhør. Sagen kunde desværre ikke afgøres i Stilhed; thi Kontrakten var allerede læst af flere foruden af den Kone, der fandt den, og der taltes allerede om den fra Mand til Mand. Drengene skulde dog indkaldes i Stilhed, og de to Præster, Provst Claudi og Hr. Henneberg, skulde være til Stede ved Forhøret.

To Dage efter, d. 5. Januar, havde Byfogden de tre Syndere i Forhør i Overværelse af Præsterne og de to Haandværksmestre, Jens Overlade og Niels Munch. Det var ikke vanskeligt at faa hele Sagens Forløb opklaret. Kun den forhenværende Latiner Christian Bentzen forsøgte sig med nogle mislykkede Fortielser og Fordrejelser; men de to Snedkerlærlinge fortalte aabenhjertigt, hvorledes det hele var gaaet til.

Det var omtrent 3 Uger før Jul, at de unge Mennesker, paavirkede af Bogen om Luxembourg, som de alle havde læst, blev enige om at opsætte en lignende Kontrakt. Dette første Dokument, som ikke eksisterer mere, blev forfattet paa Jens Nielsens Kammer, men skrevet af Bentzen, hvorpaa de alle tre underskrev, hver med sit eget Blod, som de fremskaffede ved at

stikke sig i Fingeren med en Naal. Endnu samme Aften, da Klokken var 12, gik de alle tre ud til Sct. Jørgens Kirke¹⁾, og gik med Kontrakten i Haanden tre Gange rundt om Kirken, idet de sørgede for at gaa mod Solen, avet om. Men Fanden lod sig ikke til Syne. Da de altsaa forstod, at der maatte være noget galt ved Fremgangsmaaden, besluttede de at søge Raad hos en klog Mand; og da Rygtet sagde, at Husmand Christen Røgter i Øster Sundby i Nørre Tranders Sogn forstod sig paa slige Ting, gik de ud til ham Søndagen før Jul. Men deres Gang var forgæves, Røgteren havde ikke Tid til at tale med dem. De opgav dog ikke Sagen, men vandrede paany til Øster Sundby 1. Juledag, og nu opnaaede de Audiens hos Christen Røgter, som gav dem det Raad, at de skulde have et sort Dyr med sig, enten en Hund eller en Kat, og ved Midnatstid bære Dyret tre Gange omkring Kirken, hvorpaa en af dem skulde blæse ind ad Nøglehullet paa Kirkedøren.

Forinden havde de dog besluttet at kasserer den første Kontrakt og opsætte en ny og bedre, og Udarbejdelsen af denne blev nu overdraget til Jens Nielsen, som i sin Juleferie havde Tid til skriftlige Forretninger. Han havde af sin Mester faaet Tilladelse til at besøge sine Forældre i Frejlev fra Onsdag Aften d. 21. Dec. til Juledags Morgen d. 25. I Løbet af Torsdag og Fredag fik han da Kontrakten renskrevet, — det Dokument, som endnu er til Stede. Hans Forældre kendte ikke noget til Forehavendet; Moderen saa nok, at han sad og skrev, men vidste ikke, hvad det drejede sig om. Den første Kontrakt blev revet itu.

Julemorgen mødtes da de tre sammensvorne igen,

¹⁾ Oprindelig et Kapel, der havde hørt til den uden for Vesterport liggende Sct. Jørgens Gaard. Kirken blev nedrevet 1808.

denne Gang i Jens Nielsens Broders Kammer paa Oluf Christensens Sæbefabrik, dog i Broderens Fraværelse og uden hans Vidende. Her underskrev de alle tre Kontrakten, ligesom den første med deres eget Blod. Derpaa var det, de for anden Gang gik til Øster Sundby og fik Besked af Christen Røgter, hvem de lovede at fornøje for hans gode Raad, naar Kontrakten af Satan blev antaget. Hjemkommet til Aalborg købte de en sort Hund af Rebslagersvend Jens Mou, og saaledes var nu alle Forberedelser i Orden.

De tre unge Mennesker har været saa hidsige efter at faa begyndt, at de ikke har kunnet vente til Midnat; thi allerede Kl. 9 om Aftenen stod de ved Sct. Jørgens Kirke. Jens Nielsen bar Hunden tre Gange rundt om Kirken og blæste derpaa ind ad Nøglehullet. Men der skete intet, — „det virkede ej“, som Byfogden skriver i sin let humoristiske Fremstilling af Begivenhederne. Herpaa maa de dog have været noget forberedte, eftersom Tidspunktet ej var det rette; og Kl. 12 mødtes de da atter ved Kirken og gentog Forsøget. Denne Gang var det Bentzen, som bar Hunden og blæste ind ad Nøglehullet; men Resultatet blev det samme, idet de, som Byfogden skriver, „hverken da eller siden efter har formærket det mindste til Satan“. „Endskønt de nu“, hedder det videre i Forhørsakten, „efter det passerede ej havde Grund til at fæste nogen Tillid til Bogen Luxembourg eller til Christen Røgters Ord“, vilde Jens Nielsen dog ikke opgive Foretagendet, men beholdt Kontrakten, for at de senere kunde overlægge, hvad der nu var at gøre. Jens Nielsen har da gaaet med Kontrakten i Lommen fra Juledag til Lørdag d. 31. Dec.; men da han den Dag noget over Middag traf Christian Bentzen paa den murede Bro paa Algaden, gav han ham Kontrakten, idet han sagde, at Bentzen

maatte tage den i Forvaring, da han selv frygtede for, at hans Fader skulde faa den at se. Men Christian Bentzen har passet mærkværdig daarligt paa det kompromitterende Papir; thi paa sin videre Vej gennem Vestergade tabte han det ud af Lommen, og derved blev Skandalen aabenbaret.

Saaledes fremstillede de to Snedkerdrengene Begivenhedernes Forløb. Christian Bentzen søgte, som nævnt, at lyve sig fra en Del af det. Han fremstillede det hele som en Spøg, de havde villet more sig med, og som han nu inderlig fortrød. Kontrakten var ikke underskrevet med Blod, men med rødt Blæk, som de havde tillavet af Kirsebær, og det havde aldrig været deres Hensigt at gaa til Kirkedøren med den. Besøgene hos Christen Røgter fortav han og hævdede tværtimod, at ingen anden end de tre havde nogen Kundskab om Gerningen. Ligeledes nævnede han ikke den første Kontrakt, som han selv havde skrevet, men kun den sidste, som Jens Nielsen var Forfatter til. — Men da hans Medskyldiges Forklaringer blev foreholdt ham, tilstod han, at han havde talt Usandhed, og at det var gaaet til saaledes, som Kammeraterne havde forklaret.

6.

I Aalborg tog man særdeles koldsindigt paa den hele Affære. Snedkermester Jens Overlade forklarede til Protokollen, „at hans Læredrengene Jens Nielsen og Green vel vare tilbøjelige til Udsvævelser, som desto værre Drengene i Almindelighed nu ere, men for Resten tro og lærvillige“. Forøvrigt var han kun ængstelig for, at Byfogden skulde beholde de to Drengene i Arrest; han vilde nødig undvære dem fra Værkstedet, hvor der netop i denne Tid var nok at bestille, og han fremkom da med det kuriøse Argument, at deres Indsæt-

telse i Byens Arrest paa denne kolde Aarstid kunde have skadelige Følger for deres Sundhed. Han bad derfor om, at Forseelsen maatte blive anset som en Ungdommens Daarlighed og ikke paadrage Drengene nogen haard Straf.

Skrædermester Niels Davidsen Munch gik paa samme Maade i Forbøn for sin Læredreng. Han forsikrede, at Christian Bentzen var et tro og arbejdsomt Menneske, kun at han undertiden vilde svire, naar dertil gaves Lejlighed. Han bad om, at han ganske maatte fritages for Straf.

Pastor Henneberg, som selv havde konfirmeret Bentzen og Green, gav dem det Skudsmaal, at de var vel oplyste i deres Religion og Kristendom, og at han aldrig før nu havde hørt noget usædeligt om dem eller om Jens Nielsen. Og Provst Claudi gav dem ligeledes et godt Vidnesbyrd, idet han dog tilføjede, at det ogsaa var ham bekendt, at Christian Bentzen var noget henfalden til Drukkenskab.

Byfogden selv havde sikkert under hele Forhøret været klar over, at der ikke skulde gøres for meget ud af Sagen. Han havde hos Enkemadam Green ladet afhente et Eksempplar af Bogen om Luxembourg og med Tilfredshed konstateret, at det hele stammede fra denne Bog. Og som en Anledning til at lade Drengene løbe, fandt han et Paaskud, der var endnu bedre end Snedker Overlades Frygt for de kolde Arrester. Der var nemlig for nogen Tid siden død en Arrestant af Blodgang; og ganske vist var Arresterne siden da bleven udluftede saa godt som muligt, men dog kunde Sygdommen maaske paaføres Drengene ved Smitte. Af denne Grund, og fordi Drengene lovede at føre et dydigt og kristeligt Levnet for Eftertiden, blev de fritagne for Arrest. Kun blev det paalagt dem indtil

videre at holde sig hjemme i deres Mesters Hus, hvad Mestrene ogsaa paatog sig at vaage over.

I god Samklang med disse Betragtninger blev Sagen afsluttet med et Par fredsommelige Øvrighedsskrivelser.

Stiftamtmand Pentz skrev til Kancelliet d. 12. Jan. 1804:

„Endskønt man efter herved ærbødig fremsendende Forhør over Drengene Christian Bentzen, Jens Nielsen og Andreas Christian Green af Aalborg ikke vel kan anse Aarsagen til denne medfølgende Kontrakts Oprettelse med Satan for andet end Ungdommens Daarlighed, fortryllede af Vellyst og Pengebegærlighed, tilskyndede ved Læsningen af Hertug af Luxembourgs Bog, som de næsten ordlydende have fulgt, saa have vi dog herudi ingen videre Foranstaltning turdet gøre inden at herom have gjort Indberetning og udbedet os det kongelige danske Kancellies behagelige Resolution.

Maaske de ved anlæggende Aktion kunde blive dømt til Arbejde i Viborg Forbedringshus paa nogen Tid, som de vel fortjente; men naar paa den anden Side betragtes, at denne deres Handling blev da offentlig bekendt, og at deres Velfærd i Tiden kunde ske Afbræk, og at de vilde blive udsat for almindelig Foragt, saa i Betragtning af deres Ungdom indstilles ærbødig, om det vilde for denne Gang kunne overses, og at de alene ved Præsterne bleve erindret om deres Forseelses Vigtighed, advaret til sand Fortrydelse og Entholdenhed fra slige Laster, og at denne Forseelse skulde staa dem aaben til saa megen større Straf, om de herefter fandtes i nogen lignende Forbrydelse“.

Derefter skrev Kancelliet d. 4. Febr. 1804 til Biskop Studsgaard i Aalborg:

„Baade de 3 Dreng og Christen Røgter kan for denne Gang fritages for Tiltale, derimod bør de samt-

ligen ved Præsterne erindres om deres Forseelses Vigtighed, advares til sand Fortrydelse og Entholdelse fra slige Laster, og derhos tilkendegives, at denne Forseelse skal staa dem aaben til saa megen større Straf, om de herefter maatte befindes i nogen lignende Forbrydelse“.

Denne Afslutning paa den grimme Drengestreg er et karakteristisk Vidnesbyrd om Tidens Tankegang,¹⁾ og en Sammenligning med den tilsvarende Sag, der forefaldt 50 Aar før i den samme Egn, viser den Udvikling, som i Mellemtiden havde fundet Sted: Udviklingen fra Pietisme til Rationalisme.

Bondekarlen Søren Galtrup blev forhørt og dømt af Provsteretten i Jerslev Herred, der bestod af Provsten Peder Paludan i Hellevad og Præsterne Svend Muhle i Østerbrønderslev og Jens Jessen i Tolstrup. Dommen blev afsagt i Øster Brønderslev Kirke d. 2. April

¹⁾ Om „De aalborgske Drenges Pagt med gamle Erik“ skrives i Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn 1804 13. Februar Nr. 22:

Det kan vel neppe være nogen af dette Blads Læsere ubekjendt, at nogle Aalborgske Skræderdreng, formodentlig af Drengestreger og for at gjøre Løier, have indgaaet en Contract med Fanden, og underskrevet den med deres Blod. Vore Avisskrivere kappes om at fortælle denne mærkværdige Begivenhed, vore Satirikere med at satirisere derover, — vore Visekjerlinger med at døve vore Øren dermed. — Hvad skal man dømme om de Tider, vi leve i? — Et Par Skræderdreng i Aalborg behøve kun at finde paa nogle Løier for at faae vore periodiske Skribenter til at støde i Trompeten. — Mange have villet antage disse Drenges Kaadhed for et Beviis paa Oplysningens slette Tilstand i Jylland. Men den er, efter Forfatterens individuelle Mening, ligesaa stort et Beviis paa vor Tidsalders tiltagende Letsindighed, som dens offentlige Anmeldelse paa vore periodiske Skribenters tiltagende Aandsfattigdom. . .

Red.

1754, og de tre gejstlige Herrer udtaler her: „Vi kunne ingenlunde holde den Bekendelse, han har gjort ved Forhøret om hans Pagt med Djævelen eller om Djævelens Aabenbarelse for ham (naar vi ikke maa holde det, som salig Luther har skrevet om Djævelens Aabenbaring, for nogen Fabel) — for motvillig Bedrageri, Indbildning og Fantasi, men efter sine Omstændigheder for Faktum i sig selv. Altsaa kunne vi ikke andet end rekommandere ham den høje Øvrighed til at se ham afstraffet for sine Misgerninger, andre til Eksempel“. Og i Overensstemmelse hermed blev Søren Galtrup sendt „til Revselse og Forbedring“ i Viborg Tugthus.

Provsteretten i 1754 har altsaa troet paa den personlige Djævel og paa Muligheden af hans Tilsynkomst, og har fundet Støtte for denne Tro i den bekendte Fortælling om Morten Luther, der paa Wartburg kastede Blækhornet i Hovedet paa Djævelen. I 1804 tror hverken den gejstlige eller verdslige Øvrighed paa noget saadant. Ingen af dem, der fik med Sagen at gøre: Præsterne, Byfogden, Haandværksmestrene, Stiftamtmanden eller Regeringskollegiet, ytrer mindste Lyst til at tage Forskrivningen højtideligt. Byfogden har endda Vanskelighed ved at bevare sin alvorlige Mine under Forhøret, og selvfølgelig slipper Drengene for Straf.

Forskrivninger til Djævelen er i 1804 øjensynlig noget, som kun Røgttere og fantasifulde Læredrenge tror paa; og saa er det endda et Spørgsmaal, om de tre belæste unge Mennesker virkelig har ventet noget Resultat af deres Eksperiment. I hvert Fald har de næppe været saa faste i Troen, som Søren Galtrup var i 1753; thi han vilde dog paastaa, at han virkelig

saa Djævelen paa Jerslev Kirkegaard som en fornem Herre iført Støvler, rød Kjole og pudret Paryk.

Og vil man se Djævre eller andre overnaturlige Væsener, er den første Betingelse den, at man i hvert Fald selv tror paa dem.
